

TEORİDE VE PRATİKTE PROPAGANDA*

Çev. Servet AVŞAR**

Birçok insan propagandayı, reklâmcılıkla, talk showlardaki parti-zan fikirler veya Pazar sabahı radyoda vaaz veren ateşli bir radyo vaiziyle ilişkilendirir. Her ne kadar bu tür yayınlar propagandanın türleri ise de çoğunlukla izleyiciler tarafından da bu şekilde görüldükleri için en az zarar verenleridir.

Örneğin reklâmcı, açık bir şekilde bir şey satmak ister ve belirli bir ürün ya da hizmeti izleyicilerin aklında tutmalarını sağlamaya veya bunu potansiyel müşteriler için daha cazip hâle getirmeye çalışır. Politik yorumlar da hemen hemen her zaman bu şekilde görülür. Bu tür konuşmalarda asıl amaç izleyicileri inandırmak olsa da, zaten konuşmacıyla aynı görüşü paylaşanları bilgilendirmek ve uyandırmak gibi çok daha ulvî bir görevi vardır. Örnek verecek olursak izleyiciler, dinî programların inanmayanların ruhanî alışkanlıklarını değiştirmek kadar, inananların da belirli bir davranış tarzını (para bağışlama gibi) benimsemeye motive etmeyi amaçladığının farkındadırlar. Böylece, eğer eğilimleri de varsa, konuşmacının fikirlerini benimser veya onların öğretilerini takip ederler.

Fakat, çok daha davetsizce gelen iletişimler vardır ve bunun sebebi bu tür yayınların kesinlikle izleyenler tarafından propaganda olarak algılanmamasıdır.

* <http://www.africa2000.com/PNDX/theory.htm> adresli internet sitesinden çevrilmiştir.

** Genelkurmay / ATASE Başkanlığı, ATAREM Genel Sekreterliği, Araştırmacı.

Yanlış veya tamamlanmamış olduğu halde doğru veya objektif gerçekmiş gibi sunulan haberler buna örnek olabilir. Yakınlarda bir yerlerde savaşın patlak verdiği veya çok bulaşıcı ve ölümcül bir hastalığın toplumda hızla yayıldığını açıklayan bir haber büyük insan kitlelerinde kesinlikle, "yeni ve daha iyi" bir çamaşır deterjanı reklamından veya vaizin kendini yayında tutabilmek amacıyla para için yalvarışlarından çok daha çabuk tepki doğuracaktır.

Propagandanın, istekli olmayan bir izleyicinin fikirlerini değiştirebildiği başka bir yol da tekrar sürecidir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonunda, ABD'de yaşayan insanlar, Sovyetler Birliği'nce gerçekleştirilecek bir istilâ için endişelenmeye pek eğilim göstermiyorlardı. Her şeyin ötesinde Ruslar savaşta Amerika'nın müttefiki olmuştu. Fakat ülke, dünya tarihindeki en büyük silâh üretimini başlatınca Sovyet tehdidi hükümet çalışanları ve askerî liderler tarafından tekrar tekrar vurgulandı. Bu gruba kısa süre sonra birçok gizli organizasyon, politik eleştirmenler, entelektüeller, şovmenler ve tabii ki basın katıldı.

Her ne kadar iletilen mesajlar birbirinden farklı da olsa, hatta, özellikle böyle yapıldığı için, uyarılardaki kesinlik tehdidin insanların aklına girmesini ve kaynakların çeşitliliği de tehdidin varlığının kabul görmesini sağladı. "Demir perde" gibi sloganlar izleyicilerin "tehlikeyi" hayallerinde canlandırmasını sağladı. 1950'lerde bu psikolojik savaşa sığınarak ve hava taarruzu eğitimleri eklendi. Amaç, ülkenin korunmasına aktif katılım sayısını yükseltmekten çok, "histeri"yi artırmaktı.

Sonuçta ortaya çıkan korku havası, Kore gibi uzak yerlerde yapılan sıcak savaşlar kadar, askerî araştırmalardaki süratli ilerleme ve silâh stoklanmasını da haklı çıkartmıştır. Gerçekte bu, insanlar, Vietnam Savaşı'nın vahşetini televizyon ekranlarında görene kadar dünyanın uzak köşesindeki savunma savaşı fikrini sorgulamadılar. Aslında, antikomünist çağdaki propagandanın etkisi o kadar derindi ki SSCB dağıldıktan sonra bile halkın büyük çoğunluğu hâlâ Amerika'nın büyük bir kriz "atlattığına" inanmak istiyorlar.

Aslında, genel olarak soğuk savaştan ve Küba füze krizi gibi hadiselerden görülebileceği gibi, yoğun ve uzun dönemli propaganda kendi kendini tatmin eğilimindedir. Beraberinde getirdiği silâhlanma yarışı gibi anti Sovyet saplantısı, çatışmaların yayılmasına ve büyümesine neden olmuştur.

Antikomünist devrin propagandası global bir ABD askerî varlığını, geliştirmek için tasarlanmışken, diğer türdeki propagandalara daha çok sosyal davranış tarzı veya grup bağlılığını hedef almıştır. Bu, ideolojik çatışmaların, Avrupa'dan çıkıp gelişmekte olan veya "ortak bir düşünce

.....
 •••••
**Ellilerin sonunda ve
 altmışlarda Amerika'nın
 propaganda çabaları
 üçüncü dünyaya taşındığı
 için bu basit genel
 çizginin kapitalist
 olmayan yeni izleyicilere
 göre ayarlanması
 gerekmişti.**
 •••••

etrafında toplanmamış" ülkelere sıçradığı, Soğuk Savaş'ın ilerleyen yıllarındaki durumdu.

Gizli Operasyonlar

Emekli CIA başkanlarından Harry Rositzke, 1977 tarihli, "CIA'nın Gizli Operasyonları: Casusluk, Karşı Casusluk ve Gizli Faaliyetler" isimli kitabında durumu şöyle tanımlamıştır: "Ellili yıllarda böyle gizli olarak desteklenen faaliyetler Amerikan resmî ve gayri resmî propagandalarına sızmış, birçok tema oluşturmuştur. Politika, Doğu veya Batı, kölelik veya özgürlüğün basit bir reçetesi olan siyah ve beyaza indirgenmişti

Ellilerin sonunda ve altmışlarda Amerika'nın propaganda çabaları Üçüncü Dünya'ya taşındığı için bu basit genel çizginin kapitalist olmayan yeni izleyicilere göre ayarlanması gerekmişti.

Üçüncü Dünya'daki gizli propaganda operasyonları aslında bir basın savaşıydı. Yabancı editörler ve köşe yazarları çalıştırılıyor, magazin ve gazetelere para desteği sağlanıyor, basın hizmetleri destekleniyordu. Propagandacılar, ödenekli ajanlardan iş birlikçilere, liberal ve sosyalist antikomünistlerden aşırı sağcılara kadar geniş bir kesimde bulunuyordu. Yerel tüketimi yeniden şekillendirilmek amacıyla Üçüncü Dünya'daki istasyonlara gerçekler, temalar, manşet taslakları ve örnek denemeler gönderiliyordu. Dost yayın basın kuruluşlarında yeni makaleler yayınlattılıyor ve tüm dünyada tekrarlanıyordu..." (Harry Rositzke; *CIA'nın Gizli Operasyonları: Casusluk, Karşı Casusluk ve Gizli Faaliyetler*, Westview Basım Evi, Boulder, Kolarado, 1988, s. 162.)

Geniş ölçekli bir yabancı propaganda saldırısının muazzam bedeli (irtibatların kurulması, ajanların işe alınması, haber operasyonlarının ödeneğini üstlenmek, ön saflardaki grubu oluşturmak, fonları aklamak, resmî bildiri ve temaları geliştirmek, yabancıların iş birliğini gizli tutmak ve aynı zamanda "uygun fikirlerin" yerel halka uygun biçimde dikkat çekecek şekilde yayılmasını sağlamak) ancak, hedef kitleye başka hiçbir şekilde kabullenemeyeceği tutumların aşılanaabileceği ortamda haklı çıkarılabilir. Başka bir deyişle, izleyici, normalde toplumun çıkarlarına ters düşüğü için kabul etmeyeceği bir şeye inanması, bunun için bir şeyler yapması veya bunu desteklemesi için aldatılır.

İzleyicilerin, dikkatli ve sistematik olarak belirlenmiş birtakım inanışlara doğru götürüldüğü gerçeği özellikle tehlikelidir. Çünkü, ideolojinin kaynağı ve sponsorun güdülere mesajın alıcıları tarafından bilinmemektedir. Aslında, yerel iş birlikçilerin kullanılması, yerel haberlerin el altından mali olarak desteklenmesi ve benzeri faaliyetler sadece propagandanın güvenilir olması için uydurma olması, hedef kitlenin kendi içinden çıkmış gibi görünmesine bağlıdır. Bu, "gizli" veya "yıkıcı" propaganda ve "karanlık operasyonlar" olarak bilinmektedir. Genel olarak, bu tür kampanyalarla iletilen bilgilerin, yanlış olduğu kabul edilmektedir.

Rositzke'nin biyografisinde belirttiği gibi, "karanlık operasyonlar.." karşı tarafa atfedilecek şekilde tasarlanır ve gerçek kaynağın gizlenmesi amacıyla gizli bir ajans tarafından yürütülür. Orta Asya'dan yayın yapıyormuş gibi görünen bir karanlık radyo veya Sovyet Elçiliğinden ele geçirilmiş gibi görünen bir belge için uzmanlığa, gizli fonlara ve isimsiz katılımcılara gerek vardır.¹

Bu yapıdaki propaganda, özellikle uzun zaman yürütülmüşse ve belirli bir sosyal veya politik değişikliği gerçekleştirmeyi amaçlıyorsa genellikle, "politik savaş" olarak adlandırılan daha geniş bir fetih bir parçasıdır ve neredeyse kesin olarak, bu, ulusal liderler üzerinde diplomatik baskı, ekonomik faaliyetler, (ör. Dış ekonomik ve askerî yardımlar), kültürel aracılık ve gizlice izleme gibi faaliyetlerle birlikte yürütülmektedir. Böylece, hedef kişiler üzerinde derin, hatta harap edici etki yaratabilmektedir.

Başarılı bir propaganda, izleyicilerini duygusal anlamda kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilme becerisine de sahip olmalıdır. ABD'de yirmi yıl önce yapılan psikolojik çalışmalar, Afrikalı çocukların üzerine çöken yaygın ırkçılığın felâket getiren etkisini kanıtlamıştır. Bir testteki siyah çocukların tümü açık tenli oyuncak bebeğin koyu tenli olandan daha cazip olduğuna inanmıştır. Bu, çok doğal gibi karşılanan sosyal davranışlarla telkin edilen "kendinden nefret etmenin" bir ölçütüdür. Benzer şekilde, ABD'li protestan misyonerler uzun süre, izleyicilerine, Tanrının "iyiyi" maddi olarak kutsadığı ve fakirliğin bir şahsın, grubun veya bir sınıfa dâhil insanın ahlaki yetersizliğini teyit ettiğini telkin eden "Kitabı Mukaddese ait kapitalizm" in çeşitli şekillerini telkin etmişlerdir.

Gerçekten de bundan birkaç sene önce Liberya'da "kilise ticareti" uygulaması medyanın gündem maddesi hâline gelmiştir. O dönemde birçok küçük çaplı protestan mezhebi ve "Mukaddes Kitaba ait" kuruluşlar faal olarak Liberya'da insanları kendilerine "bağlamaya" çalışıyorlardı; çünkü denizaşırı bir misyonun kendi ana vatanlarındaki malî

¹ Rositzke, *CIA'nın Gizli Operasyonları*, s. 163.

bağışları arttıracığını biliyorlardı. Böylece, Liberya Cemaatine, mesela kilisenin çatısının yenilenmesi gibi özendirici hediyeler veya rekabette yer alan Amerikan dini teşkilâtının (hemen her zaman beyazlara ait) adını ve doktrinini benimsetmek için özendirici bir hediye olarak otobüs vermek gibi tekliflerde bulunuldu. Ve sözler yerine getirilmediğinde, genelde böyle olurdu, Liberya cemaatleri, bir kez ilişki kurulduğunda yeni kurdukları teolojinin öğretilerini telkin etmek üzere tanıtıcıları gönderecek olan başka sponsorların tarafına geçmeye zorlanırlardı.

Bu sadece şaşkınlık yaratarak durumun dinî mahiyetini örtmekle kalmamış daha da önemlisi Liberyalıları hiç tereddüt etmeden sponsor kiliselere olan kesin bağımlılıklarını kabul etmeye ve kendi ortak bayağılıklarını doğrulamaya sevk etmiştir. Bu “ruhanî suiistimal” tarihi ortaya koyulduğunda, Katolik, İslâm ve geleneksel toplumlar içerisinde din değiştirtme faaliyetlerini desteklediği için CIA’nın defalarca itham edilmesi pek de şaşırtıcı değildir.

Amerika’nın Liberya’daki “misyonları”nın da açıkça gösterdiği gibi para, etkili bir propaganda çalışmasında her zaman hayati bir faktördür. Kuzey ve Güney yarım küreleri zenginlikleri arasındaki muazzam farkın anlamı; Batılı güçlerin propaganda çabaları için sadece ajan ve iş birlikçilere erişebilmesi değil, ayrıca yerel kurumlara sızması ve hatta kamu tarafından fark edilme riskini minimumda tutarak bu kurumların yenilerini kurabilmesi demektir.

Onlar, yerel pazarın asla altından kalkamayacağı kadar yüklü miktarlarda edebî eserler, ders kitapları, broşürler, kültürel mesajlar ve diğer ideolojik materyalleri neşredebilirler. Kanallar aracılığıyla akıtılan para, radyo ve televizyon programcılarını satın alabilir, paket propaganda programları veya özel danışmanlar sağlayabilirler, “eğitici” seminer ve konferanslar düzenleyebilirler, ikramiye veya ödül gibi maddî teşvikler önerebilirler ve güvenilir arkadaşları için stüdyoları veya radyo ve televizyon yayın tesislerini geliştirebilirler. Operasyonun büyüklüğü yerel fikirlerin rekabet edememesini garanti eder.

Zengin ülkeler, ayrıca-örneğin, yardımları veya kredileri kesmek tehdidi altında hükümetlere, kendilerini resmî olarak kamu “bilgilendirme” ve “eğitimi” kampanyalarına “davet” ettirmek için baskı yapabilirler. Dahası, “teknik yardım” projelerinin zengin bağışçıları, onların hedef ülkenin sosyolojik havasını değerlendirmesini, propaganda mesajlarını küçük gruplar üzerinde denemesini, zamanla tutumlarındaki değişimleri ölçmelerini, karşı çıkanları bastırmalarını, ayrılıkçıları engellemelerini ve karşıt fikirlerin neşriyatını sansürlemelerini sağlayan, çok sofistیک araştırmaları yönetebilirler.

Bilim Olarak Aldatma

Sosyal psikoloji ders kitapları, izler kitlelerin propaganda ile aldatılmasının birkaç yöntemini sıralar.

Her şeyden önce, izler kitleler muhtemelen eğer bir fikrin kasıtsız olarak duyurulduğuna inanırlarsa muhtemelen kabul ederler; başka bir deyişle fazla iddialı bir şekilde sunulan mesajlara muhalefet etmek doğal bir eğilim olmasına karşın izler kitle, eğer konteste göreceli olarak "gerçekçi" olan aynı konuyu duyarsa oldukça az negatif tepki olacaktır.

İzler kitle, çeşitli kaynaklardan karşılıklı olarak birbirini destekleyen bir mesaj alırsa büyük olasılıkla fikrini değiştirecektir. Benzer bir biçimde insanlar bir şekilde kendilerine benzeyen birisi, tartışılan bir konuda uzman veya dinleyicinin (izleyicinin veya okuyucunun) şiddetli bir şekilde kabul ettiği bir fikri açıklamakla başlayan kişi tarafından yapılan bir açıklamayı kabul etmeye eğilimlidirler.

Bazı durumlarda, propaganda mesajları, onları kötüleme eğiliminde olan birleştirici muhalif tartışmalar ile daha etkileyici yapabilmesine karşın izler kitleye tartışmanın her iki yönünü de duyduğu izlenimini vererek etkili yapılabilir.

Büyük eylemlerde propagandacılar genellikle "çoğunluğa uyma etkisi" oluşturarak belirli bir takım inançları gerçekte olduğundan daha fazla kabul edildiği izlenimini yaratarak değişiklikleri harekete geçirirler. Ve saptanmış davranışsal değişim iletişim kampanyasının tasarlanmış hedefi olduğu yerde, hedef grubun elemanlarının hem fikirlerini topluma açıklamalarını sağlamak (böylece kendilerini buna adayarak) hem de bir şekilde zorlama olmaksızın arzulanan davranışta angaje olmalarını sağlamak (böylelikle fikrin sahibi olduklarını varsayarlar)

oldukça faydalıdır. Her iki durumda, eğilim düşünceyi veya eylemi savunmaya devam etmektir ve böylelikle propagandayı benliklerinin bir parçası haline getirmektedir.

.....
 • **Büyük eylemlerde**
 • **propagandacılar**
 • **genellikle "çoğunluğa**
 • **uyma etkisi" oluşturarak**
 • **belirli bir takım inançları**
 • **gerçekte olduğundan**
 • **daha fazla kabul edildiği**
 • **izlenimini yaratarak**
 • **değişiklikleri harekete**
 • **geçirirler.**
 •.....

Hiç şüphe yok ki tedbirli ve tutarlı bir şekilde bu prensipleri uygulayan propaganda kendilerine karşı yöneltilen toplumlarda derin ve geniş kapsamlı değişiklikler üretebilir. Sebepleri göreceli olarak basittir. Bireyler

grupların parçasıdır. Diğer grupların üyeleri ile gelenekleri ve ortak değerleri paylaşırlar.

Örneğin, bir kişi kendisini kat'i bir şekilde İslâmî inançla özdeşleştirirse bu şahsın kesin şeylere karşı olan tepkisi- alkol veya domuz eti tüketimi, belki "sarhoşluğu" küçümsemesi ve "temiz olmayan yiyeceğe" karşı tiksinti duyması bile dini öğretiler ile şekillenecektir. Bununla birlikte İslâmî etkileri yeniden gözden geçirmek veya yıkmak için yürütülen bir kampanya zaman içinde bu duygusal tepkiyi bastırmak üzere yavaş bir süreci harekete geçirir. İçkinin Müslümanlarca hoş görebileceğini basit bir biçimde tartışmak konuyu daha iyi bilen kitleye karşı direnci yükseltmekten ve muhalif iddiaları provoke etmekten başka hiçbir işe yaramaz. Ama bu, konuyu daha sonraki tartışmalara taşımanın bir yolu olabilir. Ana hatları çizilmiş, ve alkol tüketiminin faydaları hakkında kamu oyuna iyi sunulmuş, tartışması birkaç yıl sonra çok az insanın fikirlerini değiştirmiş olsa bile yine de bir kararsızlık atmosferi yaratacaktır. Önceleri alkolün kesinlikle kabul edilmediği kanısı yok edilecektir ve bu tartışmanın başlarındaki negatif tepki gidecektir. Bu durumda propagandacı için bir sonraki adım dinsel topluluğun bazı üyelerini (izler kitledenmiş gibi davranan tahrikçi ajanlar) daha modern ve gerçekçi İslâm tarafından kabul edilen yeni fikirleri tasdiklercesine alkol kullanımını empoze etmektir. Ücreti ödenmiş birkaç iş birlikçisinin onaylaması da benzer şekilde yararlı olacaktır. Bütün bunlar kamu oyuna agresif bir şekilde dağıtılmış haber programları, video klipler, arkadaşlara ve yerel medyadan satın alınmış kişilere önceden hazırlanmış özellikler yolu ile bildirilir.

Operasyonun bu safhası propagandacının telkinlerine psikologların "yanlış otorite" dedikleri şeyi verir. Bir başka deyişle, bu fikirleri destekleyenlerin oldukça nitelikli ve bilginin kaynağı oldukları izlenimi verilir. Bu aynı eylemler daha sonra propagandacıya kalıplaşmış negatif düşünceleri bertaraf etme ve istenilen davranışa karşı engellemeleri azaltma olanağı sağlar. Bu tür eylemlerin gerçek örneklerine sürekli olarak maruz bırakıldıklarında hedef alınan bu grubun üyeleri büyük olasılıkla katı suçlamalarda bulunmayacaklardır; çünkü böyle bir şey yapmaları arkadaşlarına hatta liderlerine karşı kişisel bir saldırı olarak algılanacaktır. En sonunda iletişim seferberliğinin tahrikçisi muhaliflerini popüler olmayan sebeplerle ilişkilendirerek aşağılayan veya onları alaya alarak kitle iletişim araçları yoluyla (TV programları, haber bültenleri, çizgi filmler, reklâm panoları, hileli tartışmalar, T-shirtler, sinema vesaire) en inatçı direnişleri yok etmeye kalkışabilir. Birçok genç kendi asıl inançlarına bağlı kalsa bile genç nesiller kendilerinden büyük olanların bildiği yozlaşmamış kültürü tanıma avantajına sahip olamayacaklardır. Böylelikle bir otorite zinciri zayıflatılır ve gelenek kaybolur.

Batıların Müslümanların arasında alkol ve domuz eti tüketimini reklam yaparak yaygınlaştırmaları her ne kadar mümkün gözükmesede bu tür bir şey genelde İslâmî gelenekleri meşru hale getirmede etkili bir yol olabilir ve böylece Müslümanları dinî kalıplardan uzaklaştırır ve böylelikle batılılaşmış bir dünya kültürüne daha kolay entegre olmalarını sağlar.

Grup Bilinci

Propagandanın insanın düşünce ve davranışlarını değiştirdiğine veya insanları yanlış bilgilendirme sonucu harekete geçirmesine bakılmaksızın propaganda, grup kimliğini istismar etmek için anahtardır.

Tanım olarak, grup üyeliği, kişiye standart davranışları empoze eder. Başka bir deyişle kişi, grubun beklentilerine hesaba katmadan hareket edemez. Grup üyelerinin davranış ve tutumlarını şekillendiren, grup içinde değişmeyen ortak değerlerdir. Ve aynı zamanda bu kurallar, kurallara bağlı olan üyeler tarafından sürekli güçlendirilir.

Bu yüzden propaganda grup kimliğini istismar etmek zorundadır. Propaganda grup davranışlarını yönlendiren kolektif amaç ve yasaklarına meydan okumaya çalışmalıdır veya anlamlı değişikliğin meydana geldiği görüntüsünü, öyle olmasa da, yaratmaya çalışmalıdır. Her durumda grubun parçası olanlar karşı konulmaz şekilde davranışlarını, grubun gelişen bir etki olarak gördükleri şeye cevap olarak değiştirmeye yönelirler.

Ama, kültürel manipülasyon sadece savunma değildir. Modern propagandacı kitleyi anlamalı ve değişik olayların durumların ve imajların hedef grubun hareketlerini günden güne nasıl etkilediğini öğrenmelidir.

Eğer davranışlarda bir değişiklik bekleniyorsa sponsor eski tabular yıkıldıktan sonra yeni davranış biçimlerinin benimsenmesini önleyebilecek pratik engelleri keşfetmelidir. Müdahaleyi sevk ve idare eden bu gruplar propaganda yoluyla kendilerine takdim edilen önerileri kabul eden grup üyelerince tecrübe edilebilecek olumsuz sonuçları asgariye indirmek için çalışmalıdır. Yeni davranışları desteklemek için uygun tedbirlerin alınması ve bu davranışları sergileyenleri ödüllendirmek için ruhsal ödüllerin geliştirilmesi aynı derecede önemlidir.

Üstelik propaganda profesyonelleri müdahalenin ne için olduğu açığa çıkmasın ve geri tepmesin diye değişimin zaman alacağını ve sosyal eğilimleri tersine çevirmeye veya tesis etmeye kalkışmanın kaçınılmaz biçimde uzun dönem bir eylem olduğunu farkındadırlar. İngiliz

Askeri İstihbarat Uzmanı Albay Michael Dewar değişimin felsefesini şöyle açıklar: "Akıl için olan eğilim intizam ve rutin ile yatıştırılmalıdır. Tekrar tekrar meydana gelen olaylara beyin daha az dikkat gösterme eğilimindedir ve marjinal veya kademeli değişiklikleri fark etmede zayıftır."²

Wille Horton'la Tanışın

Propaganda aynı zamanda bir grubun inançlarını ve bağlılığını ağır ağır yok etmek için kullanılabilir.

Birçok olayda bu tür bir kitle iletişim saldırısı olumsuzdur. Yani belirli bir ideolojiyi yaygınlaştırmak için tasarlanmadığı gibi hâlihazırda mevcut olan bir hareketi kötülemek için de değildir. Bu çeşitli yollarla yapılabilir. Potansiyel taraftarların dikkatini başka yöne çekerek dikkatlerinin başka konulara çevrilmesi, böl ve yönet taktikleri ile ortak bir amaç gütmeye yerine birbirleriyle karşı karşıya gelen küçük gruplar oluşturmak veya liderleri gözden düşürerek eylemin gücünden taviz koparmak ve eylemin gücünü bastırmaktır.

Amerika'daki ırkçılık örneği tekrar bir resim sunar. 1960'ların ortasında Birleşik Devletlerde siyah (zenci) bilinci için kuvvetli eylemler ortaya çıktı. "Siyah güzeldir" gibi sloganlar nesillerdir aşağılanma ve organize ayrımcılığının meydana getirdiği psikolojik hasarı onarmanın bir yolu haline geldi. Kitleler tarafından kabul gören bu gibi temaların popülaritesi ve coşkusu onları sosyal yaşamın gerçekten her yönüne taşıyan bir hız kazandırmıştır. Reklamcılar bunu reklâmlara taşıyarak azınlık "ırk gururundan" faydalanmışlardır.

Liberal söylevlerin hâkim olduğu haberlerde ve politik konuşmalar da olduğu gibi sinemada siyahî insanların eşitlik ve saygı hak ettiklerinin tanınmasını belirtmiştir.

Azınlıkların tasvirindeki bu değişiklik, kendine hizmet eden sebepler dolayısıyla daha geniş kitlelerce kabul görmüştür gene de bu azınlıkların kendilerine pozitif bir imaj oluşturma çabalarına tamamlayıcı etki yapmış ve desteklemiştir.

Fakat, 1980'lerin hemen başında, her şey değişt ve bağnaz günler geride kaldıktan sonra yeni ve hatta daha hain bir formda geri döndü. "Siyah" artık güzel değildi. O bir tehditti.

Ne oldu? Birçok insan, eğilimlerin tuhaf şekilde tersine çevrilmesinin, çok daha az sistematik ve tanımlanması geçmiştekilere göre zor olan; fakat daha etkili olan "ödül" ve "ceza" ların bir sonucu olduğunda hemfikir olacaktır.

¹ Savaşta Aldatma Sanatı, Devon, 1989, s. 10.

1960'ların sonunda, örneğin; Kaliforniya üniversitelerinden birindeki öğrenciler, sürücülere karşı bariz farklı uygulamaları belgelemeyi başarmışlardır: "Siyah Güç" mesajları taşıyan çıkartmaları olan otomobillerin sürücülerinin, küçük trafik ihlalleri veya park ihlalleri sebebiyle polis tarafından, görünüşte tanımlayıcı özellikleri olmayanlara göre daha sık durduruldukları (hızlarına bakılmaksızın). Sonuç olarak, siyah gurur, kabullenilebilir bir grup ideolojisi olarak kalmıştır; fakat şahıslar için bir sorumluluk hâlini almıştır. Bunun da kısa sürede değerini yitirdiğini söylemeye gerek yoktur.

Daha sonraki yirmi yılda, azınlık olan insanlar orta sınıfa girdiler. Bu, sistemin adaletliliğinin gözle görülür bir ispatıdır. Büyük çoğunluk, "Amerikan rüyasının" bu yayılımından hiçbir şey kazanmadı. İnsanlar, kendilerini sadece, hayatta kalmanın sürekli ve moral bozucu bir çarpışma olduğu, soğuk ve insanlığa uymayan "getto" larda bulmak için, sürüler halinde akın akın şehirlerdeki asılsız iş fırsatlarının peşinde koşmaya vermişlerdi.

O zamanlarda, tabii ki kentte oturan zavallının kötü durumu için sempati ifadesi nadirdi. Başarı giden merdivene çıkmış olan "iyi zenci" örneği diğerlerinin ihmalkâr veya daha kötüsü olduğunun geçerli kanıtıdır. Ve sonra medya "kara gazabı" keşfetti. Grup beklentileri gücünü kaybetmeye başladıkça ve baskı daha da ağırlaştıkça çarpışmanın kaçınılmazlığı anlaşıldı ve yerel televizyonların haber ekipleri, neler olduğunu, nerede olduğunu defalarca yayınlamak; fakat neden olduğundan bahsetmemek için oradaydılar. Ve böylece "siyah güç" bir özgürlük sloganı olarak, yavaş yavaş daha büyük ve daha iyi hapishaneler kurmak için bir sebep olarak "siyah alt sınıfın" yerini alıyordu.

Aslında siyah erkeklerin suçlu olarak imajı öyle bir millî endişe hâlini almıştı ki, George Bush, 1988 başkanlık seçimlerinde, beyaz bir kadına tecavüz suçundan mahkum olan bir zencinin şartlı tahliyesini, rakibi olan eski Massachusetts valisine karşı; onun suçlarla başa çıkamadığı şeklinde kullanmıştır. "Willie Horton" genel olarak siyah adamın sembolü hâline gelmişti, bu imaj büyük bir hızla beyaz korku ve içerleme havasında büyümüştür.

Ortaya çıkan durumların çoğu oldukça basit bir şekilde, alışılmış köklü Amerikan ırkçılığının bir sonucu olarak açıklanabilir. Yine de, insanların inancını sarsmak için organize bir çaba olmadan olası değildir. 1968 tarihli eski bir FBI bildirisi ABD yönetiminin en üst kademelerinde nelerin gözlemlendiğine dair delil sağlamaktadır.

FBI bildiri numarası 157-601 olan bildiri, San Francisco ofisinden Özel Ajan Raymond N. Byers'in yürüttüğü bir "karşı istihbarat programı"nın ürünüydü. Konu "ırksal istihbarat" idi.

Kuzey Kaliforniya'da temsil edilen "siyah milliyetçi", bunların liderleri ve üyeleri hakkında ayrıntılı değerlendirme sağladıktan sonra, 2 Nisan raporu hükümetin durumu nasıl saptırabileceğine dair tavsiyeler vermiştir. Diğer şeylerin yanı sıra, "kışkırtıcı ve devrimci edebiyatın ithal edilmesi ve yayılmasını engellemek için çaba harcanmasının gerektiğini belirterek sansürü önermiştir. Propaganda ya da daha belirgin bir ifadeyle ABD'deki tüm Afrikalıları hedef alan tehdit ve yıldırma, sansür programıyla eksiklerini kapatacaktır. Muhtıranın bildirdiğine göre de böylelikle, siyah entellektüellerin "kışkırtıcı ve devrimci" olarak adlandırılan edebiyatı tüm zenci topluluklarına ulaşan ortam vasıtası ile yayılacak farklı düşüncelerle etkisiz hâle getirilecektir. Bu sonuca göre, "Eğer bu malzemeleri kabul ederlerse kullanılması önerilen kağıtlar ve dergiler bulunduğunu" ilâve etmektedir. Kabul etmezlerse radyodan ve özellikle de TV' den faydalanılmalıdır.

Bütün bu psikolojik harp tarafından iletilecek ana fikir aynı zamanda "ırksal istihbarat"la ilgili San Francisco'daki FBI bürosu uzmanlarınca açığa kavuşturulmuştur. FBI telgraf haberince bildirildiğine göre zenci gençliğine ve onlara sıcak bakanlara ulaşmanın tek yolu, zencilerin karşısına çıkabilecek tehlikeleri fark edebilecekleri şekilde ortaya konmuş olan siyah milliyetçi örgütlerin asıl amaçlarının incelenmesinin ve açığa kavuşturulmasının gerçekleştirilmesinden geçmektedir. Zenci gençliğinin ve onlara sıcak gözle bakanların, devrimci eğitime yenik düştikleri takdirde birer ölü devrimci olduklarını anlamaları sağlanmalıdır. Yıldız bir sporcu, iyi kazanan profesyonel bir atlet ya da şovmen, düzenli kazancı olan beyaz ya da mavi yakalı çalışanlar olmak düzene zarar verebilecek bir zenciden ve kendisi ve toplumu için gelecek yıllarda beyazların kin ve güvensizliğini kazanmış olmaktan çok daha iyi değil midir? Yerel psikolojik harp hareketlerinden sorumlu olanlar bu çeşit bir "tehlike koşulunun" yabancı durumlar söz konusu olduğunda etkin bir şekilde iki katına çıkabileceğini bilmektedirler. Dil ve kültür farklılıkları ilk başta bunu zorlaştırabilir; fakat hareket başlar başlamaz ve ilk askere alınacakların belirlenip, eğitime tâbi tutulmasının hemen ardından program birden hız kazanabilir. Bundan da ötesi özellikle de propaganda iyi hazırlanmış ve ayrıntılı olarak araştırılmışsa fark edilme riski az gibi gözükmektedir. Gerçekte Amerikan siyahî liderliğine karşı yürütülen kampanya acımasızlığını koruyabildiği sürece (ve hâlâ sürmekte) gelişmekte olan

ülkelerdeki propaganda programları hem daha sadist hem de fazlasıyla acımasız olabilir.

Endonezya'da pornografi CIA propaganda faaliyetlerinin kusursuz bir değerlendirmesi 1986 basımı CIA: Unutulmuş Bir Tarih-William Blum (Zed Kitapları-Londra)'da bulunmaktadır. 1950'nin ortaları ve sonları boyunca Amerikan psikolojik harp personeli için bariz olarak hedef teşkil eden, varlığı yalnızca "Üçüncü Dünya" milliyetçiliğine ilham kaynağı olacak gibi gözükken karizmatik karakteriyle Endonezyalı Lider Achmed Sukorno'dur. Hükümeti devirme ve sömürge karşıtı eski lidere düzenlenecek olan suikast girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ve Amerikan propagandacılarının bundan komünistleri sorumlu tutmasının ardından Sukorno ile uğraşmanın en iyi yolu onu halkın hor göreceği şekilde göstermektir. Blum'a göre CIA daha sonra da Sukorno'ya Sovyet rehine olması için şantaj yapmış olan sarışın bir Rus ajanı ile bir olayın uydurma raporlarını yaymaya başlamıştır.

Bulam'a göre: "Pornografik bir film ya da en azından en sevdiği faaliyetle uğraşan Sukorno ve Rus kız arkadaşının yerine geçebilecek birkaç fotoğrafla ortaya çıkılması için oldukça gayret gösterilmiştir. Mevcut porno filmlerin (Los Angeles polis Şefince tedarik edilen) incelenmesi; Sukorno (esmer ve kel) ve güzel sarışın bir Rus kadın olarak bilinen çiftin ortaya çıkmasında başarısızlığa yol açması üzerine, CIA kendi filmlerini üretme sorumluluğunu üzerine aldı. Bu gayretin sonucu olarak da eski bir FBI ajanı ve Haward Hughes çok yakın dostu olan Robert Maheu tarafından kurum için bir film üretildi. Moheu'nun filmi Sukorno'ya benzeyen bir aktör tarafından oynandı. CIA aynı zamanda bir porno film yıldızına önemli sahneler boyunca giymesi için ödeme yapmak zorunda kaldığı Endonezyalı Liderin Los Angeles'a gönderilen bir yüz maskesini üretti. Bu proje açıkçası hiçbir zaman kullanılmadığı halde sayılı fotoğrafla sonuçlanmıştır. Dünyanın diğer bölgelerinde farklı zamanlarda CIA bu çalışma hattında daha başarılı sonuçlar almıştır. Öyle ki bayan ajanlar tarafından kurum güvenlik evlerine çekilerek suçüstü yakalanan hedeflerin seks filmlerinin çekilmesinden sonra bu sonuçlar alınmıştır.³

Ay'da Petrol

Yanlış bilgilendirme çoğu kez istikrarlı bir propaganda çabasının önemli bir parçasıdır. Aslında, en tuhaf konseptin bile yeterli zaman ve çaba kullanıldığında inandırıcı hale getirilebileceğini söylemek mübalâğa sayılmaz. Zor durumlarda, çok sayıda kilit hedeflerin neredeyse zor kullanarak, propagandacılar tarafından ortaya konan

³ William Blum, s.110-111.

konseptleri "tatlılıkla" kabul etmelerini sağlamak için extra önlemler almak da mümkün olabilir.

Düşünün ki, her ne nedense, endüstrileşmiş blok, gelişmekte olan dünyadaki belli takipçileri arasında gerçekten ölçüyü aşan bir teori yaymaya karar vermiştir. Örneğin; Ay'dan yüklü miktarda petrol rezervi sağlanabileceği gibi. Artık petrolün organik temelli olduğu, Ay'ın bitkilerin yetişmesini asla desteklemeyecek kuru kayalıklardan oluştuğu yaygın şekilde bilinmektedir. Bu sebeplerden hiçbir saygın bilim adamı böyle bir teoriyi düşünemez; fakat aldatma sihirbazı, içinde "uzmanların" sadece Ay hakkında ne bilindiği sorusunu sorarak daha fazla araştırma yapılması gerektiğini vurgulayan açıklamalarının yer aldığı kamuya açık bir "ön propaganda" çalışması başlatabilirdi.

Daha sonra, haber makaleleri ve medya programları er veya geç Arap petrolünün kullanımına son verecek yeni bir "teorinin" büyük önemini vurgulayabilirdi. Tartışarak fikrin doğruluğundan şüphe etmenin kötü görüldüğü münazaralar sahnelenebilirdi. Ay'ın yüzeyinde petrol benzeri maddelerin "keşfi" de düzenli aralıklarla ve tabi büyük bir şaşayla halkın dikkatine sunulabilirdi.

Ayrıca yabancı sponsor ve yardım bağışçıları "büyük petrol kaynaklarının" Ay'da mevcut olduğuna artık inanılmakta olduğunun ders kitaplarına geçmesinde ısrar edebilirlerdi; kütüphanelere bağışlanmış kitaplar aynı miti büyük çapta yayabilirlerdi; ve sahte "bilim adamlarının" söylediklerini "ispatlama" iddiasında belli amaçlar için değişiklikler yapılmış fotoğraflar ve video klipler haber medyasının eline geçirilebilirdi. Son olarak, üniversite öğrencilerine veya haber muhabirlerine büyük ödüller önerilen, Ay petrolünü sömürerek nasıl dünya barışı ve global refah sağlanır konulu en iyi deneme yarışmaları düzenlenebilirdi. Yarışmacılar konuyu araştırmada tabi ki özgür olacaktırlar; fakat Ay'da petrol olduğunu destekleyen yazıların, aksini ileri sürenlerden çok daha az olduğunu görecektirler. Daha da önemlisi, yarışmacılar kendilerini kandırmaya daha istekli hâle gelirler; çünkü jüriyi etkilemek isterler ve para ödülünü sahiplenirler. Aslında, bunlar tüm propaganda tuzaklarının en tehlikelerinden birine düşerler. Hedeflerinin kendi çıkarlarını aldatma kampanyasının başarısına eşit saymak üzere aldatıldıkları bir tuzak.

Yine, hangi durumda yer yuvarlağı dışında petrol kaynakları ile ilgili yanlış bilginin bir propaganda sponsoru için kullanışlı olacağını düşünmek, gelecekteki ekonomik şartlarda OPEC ülkelerinin itibarına zarar vermek veya potansiyel petrol üreticisi ülkelerin (Ör. Senegal) kendi rezervlerini kullanma cesaretlerini kırmak gibi olasılıklar hariç, zordur; fakat yanlış bilgilendirme, yabancı propagandanın, özellikle de

.....
**Aslında, yoğun
 propagandanın psikolojik
 baskıları, ABD'nin
 "uluslar arası uzlaşma"
 maskesi altındaki askerî
 faaliyetlerine taraftar
 toplamının temel
 unsurudur.**

düşman birliklerin teslim olmasını kolaylaştırmak veya bunların üyelerinin kendi eksikliklerine ikna olmasını sağlamak amaçlı asker? "psikolojik savaş" projelerinin temel bir unsurudur. Aslında, yanlış bilgilendirme sıklıkla fikirler ve ideolojik mesajlarla kombine bir şekilde barış zamanı psikolojik savaşının bir parçasıdır.

Bu taktikler ne kadar tuhaf görünürse görünsünler, tümü, gelişmekte olan ülkelerdeki kamunun, "serbest" ticaret ve batılı ekonomik kuramlardan, doğum kontrolü ve nüfus planlamasına kadar farklı konulardaki düşüncelerini biçimlendirmek için kullanılmaktadırlar. Aslında, yoğun propagandanın psikolojik baskıları, ABD'nin "uluslar arası uzlaşma" maskesi altındaki askerî faaliyetlerine taraftar toplamının temel unsurudur. Haberleşme kampanyaları, emperyalist karşıtı fikirlerin gözden düşürülmesi, dünya çapında ekonomik haklara olan talebin yıkılması ve dinî hareketler, üçüncü dünya milliyetçileri ve birleşme karşıtı çevreciler gibi çeşitli grupların oluşturduğu, batının çıkarlarına yönelik "tehditleri" karşılamak için bir usul hâline gelmiştir.

Fakat, daha genel olarak, çok uzak alanlarda haberleşme kontrolü sona doğru yaklaşmaktadır. Bir toplumda fikirlerin ve bilginin yayılımı üzerinde hâkim olan etkiyi elde etme sağlama becerisi, insanların üzerinde kontrolün denenmesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda bir Amerikalı askerî danışmanın söylediği gibi: "Kim radyoyu kontrolü altına alırsa, Berlin'i kontrol eder."

Casuslar ve Sabotajcılar

Gelişmekte olan dünyada propaganda ve psikolojik savaş teknikleri Batı varlığının temel bölümüdür. Eğer yabancı bir gücün ev sahibi ülke seyircilerine fikirlerini iletmek için kurulu bir arkadaş ağı varsa veya başka yollarla karışmak için iyi bir durumda bulunuyorsa, ihtiyaç artar. Aslında, temel politik etki ve haberleşme seferberlikleri geçici savaş açmak için gerekli ön grupları ve mahallî iş birlikçileri ise politik hareketleri çökertmek ve kukla hükümet kurmak için bir sistem yaratma yolu olabilir. Diğer taraftan bu tür delme olmaksızın, bu hareketler hemen hemen imkânsızdır.

30 Ekim 1991'de Amerika Genel Muhasebe Dairesi tarafından organize edilen "Dünya Çapındaki Tehditler" konferansında, Soğuk Savaş

dönemi sonrasındaki dış ilişkiler üzerine pek çok belge sunuldu. Bunlardan bir tanesi olan Robert C. Krogston'ın "Düşük Yoğunlukta Çatışma İçin İstihbarat" psikolojik harekâtlar ve sinsî faaliyetlerle ilgiliydi. Gazetede, "Psikolojik harekâtların kelime olarak şiddetli olmayan silâh sistemlerini kullandığı, ortamı hazırladığı, başarılarından yararlandığı ve tam olarak kullanıldığında hataları azalttığını belirterek, uzmanların hedefteki izleyicilerin eğilimlerini, zayıf noktalarını ve hassasiyetlerini belirlemelerini sağlayacak istihbaratı elde etmeleri gerektiğini ekledi.

Kingston, raporunda ayrıca gösterdi ki; bir ülkenin liderleri hakkındaki kişisel bilgi "Amerikan ilgilerini aleyhine etkileyecek isyanları, darbeleri, uluslar arası terörizm (ve diğer faaliyetleri) plânlayan ve uygulayan önemli kişileri görevden almak veya amacından saptırmak başarılı harekâtların temelini oluşturur." Bundan başka, şunu ekledi: "Amerikan liderleri, muhtemel vekiller hakkında tam bilgiye sahip olanlar. Özellikle Birleşik Devletlere karşı olan tavırlar ve beklenen programları görevli olanlarla karşılaştırılana kadar, Amerikalı liderler... Amerikan ilgilerine etki edecek herhangi bir dış darbeyi bilinçli olarak destekleyemez veya karşı çıkamaz."⁴

⁴ James A. Baldwin, Paul A. Smith Jr.; *Politik Savaş Üzerine Ulusal Savunma*, Üniversite Basım Evi, Washington, 1989, giriş, bölüm xi.